

gojenca in sostanovalca, poznejšega mecena Ciril-Metodove šolske družbe, po bratovi smrti samo prepisali iz gimnazije v realko (str. 122).

Levec ni bil v IV. šoli Cankarjev razrednik (to je bil neki Stauber) niti ni bil več takrat urednik Ljubljanskega Zvona, pač pa je poučeval v tem razredu slovenski jezik (122). O kaki nevarnosti za Ivana Cankarja, da bi se med šolanjem odtujil ljudstvu in zlil z razredom izkoriščevalcev (123), ni bilo ne duha ne sluha, in sicer ne zaradi miselnosti mladega Cankarja samega ne zaradi duha, ki je tedaj navdajal slovensko dijaško mladino.

S temi pripombami se mi je zdelo potrebno dopolniti Petretovo knjigo, ki je pa kljub tem pomislekom, kakor sem zapisal že v začetku, zaslužno in svojevrstno delo. Da ni povsem uspelo, je pač vzrok v njeni izredno težki snovi, ki ji še z združenimi močmi ne bomo tako kmalu kos. Zato je potrebno, da bi redki slovenski cankaroslovci — in Petre je prav zaradi te knjige v njihovem ospredju — delovali kolikor mogoče vzajemno in načrtno.

A. Slodnjak

ODGOVOR

na oceno poljudne izdaje Prešernovih poezij*

Kakor vsakogar tako bolijo tudi mene zaslužni kritični udarci. Toda tisočkrat huje skeli kritikova neprikrita želja, odkriti čim več »napak« v ocenjevanem delu. Tako pisanje sili človeka k odgovoru, in če bi se mu še tako rad izognil. Molk v takem primeru mrvi namreč voljo do nadaljnjega dela, v bralcih pa budi neupravičene dvome in krive misli. Samo zato odgovarjam Gspanu in popravljam nekatere njegove trditve.

V dobrih šestih tednih — to omenjam samo zaradi kritikovih besed, da sem imel »na razpolago le nekaj mesecev« — sem oskrbel pozimi 1945/46 tekst in korekturo naše knjige. Ta naglica je bila potrebna zato, da izide knjiga že za Prešernov praznik 8. februarja 1946, zlasti ker ni bilo po vojni nobene izdaje Poezij. Tega cilja knjiga sicer ni dosegla, pa ne zaradi prirediteljeve počasnosti, temveč zaradi tehničnih zaprek v tiskarni. Izšla je šele v začetku marca tistega leta. Vsakdo razume, da se v teh šestih tednih nisem mogel baviti s podrobno rokopisno analizo, zlasti ker je bil znaten del »nevšečnih okoliščin« tudi v tem, da sem opravljal ves ta čas redno službo v pisarni.

Morebiti poreče kdo: zakaj si se pa potem lotil takega dela? Da, to je res tragična krivda, toda naloga je bila prevabljava...

Na temelju faksimiliranega rokopisa Poezij, Pintarjeve, Žigonove, Pirjevčeve in Glonarjeve ter Kidričeve izdaje sem torej najprej določil besedilo in ga v splošnem uredil tako kakor drugi uredniki. Temu kritik v glavnem ne ugovarja. Kar se pa tiče njegovega rahlega pomisleka zoper skupinske naslove (Sonetje ljubezni, Zabavljivi napisi in Sonetje nesreče), ki jih v Poezijah 1846 res ni, a so bili prvotno v njihovem rokopisu, sem jih sprejel zato, ker so Prešernovi, značilni in udomačeni ter priobčeni tudi v drugih izdajah (n. pr. v Kidričevi). Prigovarjati bi se dalo samo izrazu Sonetje ljubezni, namesto Ljubéznjeni sonétje, kakor je bil zapisal Prešeren, a to sem spremenil po Pintarju. Pri tem ne vem, kaj bi se mi napačnega zapisalo, kakor piše kritik, ko sem imenoval Sonete ljubezni — venec sonetov, saj moremo tako imenovati vsako organsko skupino sonetov, ne samo ono, ki jo tvori 15 sonetov.

Sonet Matiji Čopu in Krst pri Savici sta v živi notranji zvezi, ki jo je bilo treba v naši knjigi prikazati, kakor jo je prikazal Prešeren v prvi izdaji 1836, čeprav je 1846. l. res ločil sonet od epa iz neznanih, najbrž samo formalnih razlogov, da bi bili v knjigi vsi sonetje pod istim skupnim naslovom.

* Glej oceno Alfonza Gspana v »Slavistični reviji« štev. 1 in 2, str. 126 do 137.

Skupinski naslov Dodatek nad onimi sprejetimi pesmimi, ki jih v Poezijah 1846 ni, je izpadel med stavljenjem teksta, vendar je kritikova skrb, da bi »nepoučeni bralci« ne trpeli zato kaj škode, nepotrebna, ker sem pod vsako dodano pesmijo zapisal, da je pesnik ni sprejel v Poesije. Dodane pesmi sem uvrstil »po vsebinsko-oblikovnem principu«, kakor piše kritik, a pesnitve Gospodu Izmajlu Sreznjevskemu, Mihi Kastelcu, Janezu N. Hradeckemu so zašle pod napačne naslove zaradi tehnične napake v tiskarni, kar je zares neprijetno in grdo, a pri orisani naglici vsaj razumljivo, ako ne opravičljivo. Prosim torej, da ta del knjige vsakdo popravi tako, kakor je bil zasnovan, namreč: Zabavljivi napisi (Čudni dihur, Metelčici in Slomšku), Grobna napisa (Matiji Čopu in Antonu Linhartu), Posvetila (Mihu Kastelcu, Prijat'lju Lašanu, Gospodu Izmajlu Sreznjevskemu in Janezu N. Hradeckemu).

Na kritikov dvom, da bi bil o uvrstitvi »dodanih pesmi« dosti pre-mišljalec, ne vem odgovoriti. In če bi res bil zanje »kratkot malo sprejel vrstni red iz Pirjevec-Glonarjeve (1929) oziroma iz Pirjevčeve miniaturne izdaje (1939)«, ne bi bil nič zagrešil, saj sta Pirjevec in Glonar mnogo razmišljala o Prešernu in marsikaj storila za popularizacijo in umevanje njegove poezije.

Na uvrstitve nekaterih nemških Prešernovih pesmi v prevodu ni bilo misliti spričo naglice, v kateri je knjiga nastajala, in spričo želje založnika, da ne bi obseg preveč narastel. Res pa je, da sem nemško elegijo Matiji Čopu označil ne samo na str. 27., kakor omenja kritik, temveč tudi na str. 154–55.

Kritikov očitek glede na spremenjeno grafično podobo nekaterih pesmi je upravičen.

Apostrof ni lepa stvar, ponekod pa za razumevanje potrebna. Prim. v Krstu 6. stih 24. kitice: šel naj' vsak sam bo skoz življenja zmede. In podobnih mest je več. Ako pa moraš postaviti apostrof na tem ali onem mestu, je težko biti nedosleden. Tudi Kidričeva izdaja ima apostrofe. Nedoslednost Dolenc (352, 17) sem v naglici povzel prav iz nje, vendar sem ob tej priliki popravil napako: *jim* v *mu*, česar pa kritik ni opazil. Pripominjam, da beremo ta epigram v Slovenskem berilu V, str. 68. 1948 l. še vedno v nepravilni obliki:

Prijat'lju Lašanu

Varha te čaka Dolenc (!) pred aristokratov tiranstvom,
varji se družbe volkov, bodi jim (!!) bramba pravic. (!!!)

To pomeni, da sta v besedilu treh vrstic dve nedoslednosti (apostrof v besedi Prijat'lju in brezapostrofičnost v besedi Dolenc ter dve stvarni napaki v zadnji vrstici (*jim* namesto *mu*), ki dela besedilo nerazumljivo in protislovno, ter opustitev klicaja na koncu. Pravilno besedilo je doslej samo v Vidičevi priobčitvi (LZ 1935, 178) in v naši knjigi.

Kar se tiče kritikovih ugovorov zoper uporabo naglasnih znamenj v naši izdaji, je treba povedati:

1. Nekatera naglasna znamenja, ki jih bo »vsak Slovenec brez vsega lahko pogrešil«, kakor piše kritik, sem ohranil, a ne kot naglase posameznih besed, temveč kot vodila za pravilno branje in umevanje celih stihov in kitic ali pa zato, ker sem bil prepričan, da jih »vsak Slovenec« ne bo »lahko pogrešil«. (Na pr. napnimo, drevó.)

2. Pri naglem tiskanju so se pokvarili nekateri pravilno označeni naglasi, kakor cvetějo v cvetějo, druge (temnò, domà, pròstost, naměst', zvonček, na gòro) sem pustil, ker so Prešernovi in ker jih je ohranil razen dveh (pròstost in na gòro) tudi Kidrič v svoji knjigi. Prešernova oblika rázveseljěno je ostala, da pomore k pravilnemu branju.

3. Besede: Zapuščěna, prišlā, svetā, solzè, kjer kòli, umrjějo in imè so izrazite tiskovne napake, kar bi kritik mogel ugotoviti, ako bi pregledal, kako so te besede sicer naglašene v naši knjigi.

4. Kritikova trditev, da je Prešernu služil gravis pri pisanju —èr v pu-darjeni poziciji le za oznako polglasnika, ni verjetna. Zakaj naj bi pesnik v

tej poziciji označeval polglasnik, ko mu je vendar šlo za mesto oziroma kvaliteto akcenta, puščal pa brez pomena to, kar je z naglasnimi znamenji hotel določiti? Ob pregledu rokopisa Poezij sem ugotovil tudi, da je Prešeren v večini primerov jasno postavil gravis na r ne na e, pisal je Verba, vterjene, zapeite, v peřsih, peřva itd., čeprav je mogoče najti tudi oblike: umèrl, smèrt itd., a teh je mnogo manj. Tudi iz tega sklepam, da pesniku ni šlo za oznako polglasnika, temveč za mesto in kvaliteto naglasa. Dr. Kidrič je v svoji izdaji dal povsod natisniti dosledno gravis na naglašenem zlogotvornem r-ju.

5. Kritik zahteva, naj bi postavil naglasna znamenja tudi na nekatere enozložne besede, na pr. na *préd* (časovni adverb), češ da je mogoča zamenjava s predlogom *pred*. Toda kdo bi pač mogel v pesmi *Pod oknom* (tega se namreč boji) krivo umeti stihe:

Pred neznane
srčne rane
meni spati ne pusté!

Ako je kdo, temu pač ne pomore nobeno naglasno znamenje!

Res pa je, da bi pri »tujih besedah« moral pustiti Prešernove naglase; strinjam se s kritikom tudi v tem, da so potrebna naglasna znamenja na onih slovenskih besedah, ki jih našteva na str. 129. (spodaj) in na str. 130. (zgoraj). Morebiti bi bilo celo najbolje, ako bi bil ohranil tudi v naši izdaji kolikor mogoče vse Prešernove naglase.

Glede na kritikove ugovore zoper rabo ločil pripominjam:

1. Vse vejice, ki se zde kritiku odveč, sem ohranil zato, ker so se meni zdele potrebne za pravilno branje in umevanje in ker so pač tudi v izvirniku. Tudi dr. Kidrič jih je ohranil v svoji knjigi.

2. Na 82, 14 in 234, 22 je vejica izostala zaradi tiskarske pomote, povsod drugod sem vejice ohranil tako, kakor so v Prešernu in Kidriču, ki mu prav to stran njegove redakcije šteje v posebno zaslugo dr. Ocvirk v oceni (LZ 1939, 298), ko piše: »Izredno važna so pri Prešernu tudi ločila, saj so večkrat celo sestavni del njegovega ritma. Nedopustno bi zato grešil prireditelj, ki bi svojevoljno spreminjal pesnikov sistem ločil in jih preveč logicistično tolmačil v smislu današnjih slovničnih pravil. Prof. Kidrič je skušal vestno ohraniti Prešernovo koncepcijo interpunkcij po zadnji izpričani redakciji pesmi in se odločil za spremembo le tam, kjer je dejansko dopustna in utemeljena.«

3. Velja, kar zgoraj, ker naštete vejice »niso napačno postavljene«, kakor trdi kritik, temveč ohranjene tako, kakor jih je zapisal Prešeren, a ohranil tudi Kidrič.

4. Na 191, 3 je moja pomota, biti mora res podpičje, ne vejica, a povsod drugod je tako kakor v Prešernu (in Kidriču).

5. Na 43, 10, 14, 18 ter 242, 4 mora biti glede na Poezije podpičje, dasi bi se v prvih treh primerih lahko skliceval na njihov rokopis, kjer je pika kakor v naši knjigi. Povsod drugod pravilno.

6. Pravilno, izvzemši, da je v citatu v uvodu pomotoma izostal klicaj.

7. Popravljen v seznamu tiskovnih napak.

8. Na 172, 6 moja, najbrž med tiskanjem nastala napaka. Mora biti vejica.

9. V naši knjigi pravilno. Morebiti bi res bilo bolje postaviti za besedo imena vejico, a ne podpičje, kakor je v Prešernu in v naši knjigi, nikakor pa ne klicaja, kakor predlaga kritik.

10. Tako je v Prešernu in v Kidričevi izdaji.

11. Na str. 95, 12 je v naši knjigi pravilno, v 117, 2 in 255, 6 pa bi bila bolja vejica, kakor nasvetuje kritik.

12. V naši knjigi pravilno.

13. Morebiti bi bilo res bolje, da bi postavil dvopičje v 43, 6, kakor nasvetuje kritik, a v tem primeru bi bilo treba postaviti klicaj na koncu cele pesmi.

14. To kritikovo opombo je treba upoštevati. Toda na koncu prve kitice soneta O Vrba... mora biti klicaj, ki pa ne velja samo, kakor misli kritik, vokativu O Vrba, temveč vsebini cele kitice, zlasti pa končnemu vzkliku: goljfiiva kača, ki izraža globino in težo pesnikovega razočaranja nad otroško ukaželnostjo, ki ga je bila zvodila iz očetove hiše. Tudi v 2. kitici istega soneta ni ne pravega vokativa ne velelnika ali želelnika, a kljub temu je pesnik postavil na koncu klicaj, ki ga je treba ohraniti v vsaki izdaji.

Glede na kritikovo pisanje o mojem zapisu epigrama Prešernova vera podajam tu natančni prepis Kastelčevega zapisa, ki sem ga našel v Levstikovi zapiščini. Slove tako:

Prešerinova véra

Kar je, beži;

ni

Al beg + Bog. ?

Ki vodi vekomaj v ne-bó,

Kar je, kar blo je in kar bó.

Iz oblike zapisa spoznamo, kako se je Kastelic 1866 trudil, da bi Levstiku pravilno sporočil po spominu besedilo epigrama. Prvotno je v drugi vrstici pozabil na nikalnico ni, a na koncu je postavil vejico. Nato je vpisal nikalnico ni, na koncu pa je zapisal vprašaj, ne da bi vejico prečrtal. Slednjič je pa vprašaj prečrtal.

Po tej obliki so možne (zame) tri razlage:

a) ateistična (vprašaja ne upoštevam). Bistvo vsega je naglo gibanje, prav za prav ginevanje. To pa nasprotuje ideji Boga, ker Bog pač ne more spremenjati vsega, to je tudi samega sebe v nič (ne-bo), ki se ne bo pojavil nikdar več. Zamisel Boga je torej protislovna njegovi domnevani ali verovani manifestaciji, ki je v bistvu samo prirodno gibanje;

b) panteistična (vprašaj upoštevam). Bistvo vsega je beg, torej gibanje. Toda ali ni ta beg, to gibanje prav za prav edino božanstvo, iz katerega izhajajo in v katero se vekomaj izlivajo sedanost, preteklost in bodočnost?

c) filološko-zgodovinska (vprašaj upoštevam, najbrž v nekakšni zvezi z neko mislijo v Linhartovi zgodovini). Vidimo, da vse, kar je, beži. Torej je pravilna starogrška, a tudi Linhartova etimologija, da je bog samo posebna oblika besede beg, kajti beg vsega v nepovrat lahko sproži in vodi samo najvišje vodeče bitje, to je Bog.

S hegeljanstvom pa epigram najbrž nima zveze. Najverjetnejša se mi zdi druga, glede na naslov tudi tretja razlaga. Pravilna oblika bi torej bila:

Prešernova vera.

Kar je, beží.

Al' beg ni Bog,

ki vodi vekomaj v ne-bó,

kar je, kar b'lo je in kar bó?

Pripomniti pa moram, da ne razumem kritikove opazke, češ da je »značilno«, da nisem sledil dr. Prijatelju, ki je po Korševem predlogu zapisal epigram v trivrstični obliki in opustil vprašaj. Koršev predlog ni bil dober, kakor dokazuje Kastelčev zapis. Toda še preden sem ta zapis poznal, sem vedel, da se je Korš motil, ker ga je zavajalo krivo mnenje, da je v III. delu Romance od Strmega grada trojna rima:

Krivíc mašč'vávec večni Bóg,

Obilno pošlje ti nadlóg:

Zaprto žene je teló ...

čprav se rimata v tem delu romance samo po dve vrstici in je rima tretje vrstice že organski del rime naslednje, t. j. četrte vrstice. In ker je Korš videl v tem primeru trojno rimo, je sklepal, da ima tudi naš epigram podobno trojno rimo »Bóg — ne-bó — bó« in da je zato epigram trovrstičen.

Na istem listu kakor Prešerinovo vero je zapisal Kastelic tudi epigram:

Repiču

V Ljubljani je mož, ki misli, da je tič;
Pa ni tič ne, le nekaj tiča je, — repič.

Pod Kastelčevim zapisom je pa »popravil« Levstik epigram tako, kakor je danes znan:

V Ljubljani je možič,
Ki misli, da je tič,
Pa je le tiča kosič —
Repič.

V 124, 10 in 197, 9 mora biti za vprašajem velika začetnica, kakor predlaga kritik, čeprav je tako kakor v naši knjigi tudi v izvorniku in v Kidričevi izdaji. Kadar beseda filomela pomeni slavca, je ne gre pisati z veliko začetnico, ker ni več lastno, temveč je obče ime. Tudi glede pisave Ajdovski Gradec trdi kritik, da sem v navzkrižju s Slovenskim pravopisom. Stvar je zabavna, ker berem v svojem izvodu Slovenskega pravopisa (res, da imam samo malo izdajo, a ta je iz 1938. l., medtem ko me kritik opozarja na izdajo iz 1935. l.), da je treba pisati Nemški Gradec in Polhov Gradec. Zato sem sklepal, da mora biti tudi Ajdovski Gradec. Gigante je pa treba ponižati v gigante, čeprav jih je pisal Prešeren z veliko začetnico.

Kar mi citira kritik iz Ruplovega Slovenskega pravorečja glede zamenjave predpone u- in v-, mi ne gre do srca, ker takrat, ko sem urejal našo knjigo, Pravorečja sploh še ni bilo med ljudmi. Zadeva sama pa mi je bila znana iz Breznikove slovnice, od koder jo je Rupel povzel. Navzlic temu nisem hotel spreminjati Prešernovih oblik. Tega tudi dr. Kidrič ni storil. Ohranil je tudi oblike plesavec itd.

Besede oznanuj, apostel, zarijovi, trnjevka pišemo danes: oznanuj, apostol, zarjavi, trnovka, vendar sem jih namenoma ohranil v Prešernovi obliki; prvo zaradi rime z besedo žaluj, ker se mi zdi, da bi rima ne bila več tako čista, če bi se rimalo »žaluj — oznanuj«. Tudi drugo (zarijovi) sem ohranil samo iz ozira na njeno rimo »ponovici«. Rima je morebiti res enozložna, dasi ima Prešeren v tej pesnitvi tudi večzložne rime, toda stik je vendar ves drugačen, ako soglašata tudi nenaglašena vokala pred rimo. Trnjevka (Preš. ternjovka) sem zapisal zato, ker mislim, da je Prešeren izvajal besedo iz trnje, ne iz besede trn.

Prehudo me je pa kritik obdolžil, češ da sem pokvaril rimo v 260, 7 in 260, 10 ter v 282, 1, 3, 5. V prvem primeru rima sploh ni prizadeta, ker je Prešeren najbrž govoril in tudi rimal »narédu — zmédu«, a ne »narédiu — zmédiu«. V drugem primeru je stvar nekoliko hujša, ker je Prešeren najbrž govoril in rimal, kakor je pisal: »pokraj'ni, vunajni — nekdanji«, toda mislim, da bo navzlic moji pisavi »pokraj'ni — vunajni — nekdanji« bralec zadel pravo. Tudi dr. Kidrič je popravil te rime tako, kakor je v naši knjigi.

V 247, 17 bi bil res moral popraviti odpera v odpira, a me je zavedla nekakšna optična prevara glede na grafično podobo njene rime: mera. Ne razumem pa kritikovega očitka, da sem zagrešil »sintaktično napako« s spremembo: ker vredna dela niso jih budile. Ali ni popolnoma ista »sintaktična napaka«, če bi bil pisal po Prešernovo: ker vredne dela niso jih budile? Verz 125, 20 pa je zapisal Prešeren (kar je ohranil tudi dr. Kidrič): Pokôpat k tolovájam beričam ga dadé. Torej brez apostrofa, kar znači, da je besedo Pokôpat občutil kot namenilnik. Apostrof v Poezijah, ki se nanj sklicuje kritik, gre najbrž

na rovaš korektorja. Beseda brez apostrofa ustreza tudi današnjemu živemu govoru, na pr. Sina je dal v mesto služiti, Dal si je obleko delati itd.

Zveza »ko, ki budi« je zaradi dveh kričečih i-jev za moje uho manj blagovlasna kakor moja sprememba »kot, ko budi«, kar je tudi razumljivejše. Toda o tem se je težko zediniti. Ne vem tudi, zakaj zahteva kritik v 314. 1 pridrvel, namesto pridrvil, ko je pa oblika pridrvil tipična za Prešerna.

Še teže kakor na kritikove očitke glede na pravopis in slovnico odgovarjam na njegove opazke o uvodu in komentarju. Poglejmo jih po vrsti!

Za silo bi res lahko obveljal ugovor, da ni s pesnikom ugasnil Ribičev moški rod. Ob smrti je pesnik res zapustil nezakonskega sina Franceljna, ki ga je pa preživel komaj za nekaj let. A znano je tudi, da je Prešeren večkrat hudo dvomil, da bi bil Francelj njegov sin.

Sodbo, da je bil pesnik v ljubljanskih šolah »prvak tudi po vplivu na svoje součence«, sem zapisal na podlagi spominov njegovih sošolcev. Jurij Grabrijan je pripovedoval o tem svojemu kaplanu, kakor sporoča ta dne 2. marca 1881. l. Tomu Zupanu, med drugim tole:

»Pesnik Prešeren je bil zelo nadarjen, in pred vsemi (!) součenci naj bolj talentiran, bil je tudi nedolžne npravnosti in do svojih součencev priljuden, prijazen in postrežljiv in zato tudi od vsih spoštovan in ljubljjen.« (Iz zapuščine Toma Zupana v ljubljanskem muzeju.) In sošolec Simon Wilfan ga je označil svojemu vikarju Mihaelu Barbu, kakor je ta sporočil 25. marca 1880 Zupanu, med drugim: »Prešeren bil je silno talentiran, med vsemi naj bolj, a pridni so bili nekateri drugi bolj. ... Ljubil je kratkočasne družbe, bil je poln humora, zelo dovtipen in šaljav ...« (Iz iste zapuščine.)

O idejnosti in vsebini Sonetov nesreče se je težko prerekati. Kdor čuti njihovo težo, se bo strinjal morebiti z menoj, kdor pa sliši iz njih krik občupa zaradi slutnje nesreče, ki bi jo utegnili imeti za pesnika »celovski izpitni rezultat in ljubljanski ljubezenski razplet«, seveda ne bo pritegnil. Resnično je sicer bilo, kar je izrazil pesnik po pričevanju sestre Lenke z besedami: »Ko bi bili za imenovati trije škofje, bi jih cesar Franc prej potrdil kot enega advokata«, toda samo slutnja bližajoče se osebne nesreče zaradi slabe izpitne ocene in zaradi razdora s Khlunovo bi bila pesniku vendarle težko navdihnila sonet: življenje ječa ...

Kritikovo spodbijanje nad stavkom, ki ga je okrnjenega iztrgal iz zveze: »Zdaj mi ni bilo več težko urediti pesmi v Poezije«, ne priča o rahločutnosti. V več odstavkih sem razpravljal že prej o Prešernovem življenju in delu v poslednjem desetletju njegove zemeljske poti. Nato sem šele zapisal citirani stavek kot sklep prejšnjih razmotrivanj, a nato spet nadaljeval o težavah urejevanja, ki jih je pesnik mogel premagati šele sedaj. S kritiziranim stavkom torej nisem hotel reči, da je bilo Prešernu urejanje pesmi v Poezije — igrača, kakor me je menda razumel kritik, temveč da so Poezije Prešernovo poslednje veliko umetniško dejanje, ki ga je mogel pesnik ustvariti šele, ko je popolnoma dozorel.

Še huje mi je recenzent zmedel razlago soneta Je od vesel'ga časa . . in vseh problemov, ki so v zvezi z njim. Večletno razmišljanje o tem, zlasti pa ponovna analiza vseh sem spadajočih pesmi sta me primorali, da sem opustil mnenje, ki sem ga zapisal v Pregledu slovenskega slovstva (1934). Ta sprememba je vidna tudi v romanu Neiztrohnjeno srce (1938). Že takrat sem moral poslušati očitke, da sem svoje mnenje spremenil zgolj iz opozicije zoper dr. Kidriča, ki je medtem tudi predrugačil svoje mišljenje o teh pesmih, a v obratni smeri kakor jaz.

Razumljivo je, da sem zato prišel med redigiranjem naše knjige spričo velikodušne pomoči dr. Kidriča pri branju korektur v težaven položaj. Na eni strani sem čutil hvalečnost za njegovo pomoč, na drugi strani sem pa vedel, da mu je mnogo do tega, da se ne bi moj komentar prehudo ločil od njegovih izsledkov v knjigi o Prešernu. Svojega spoznanja pa nisem mogel zatajiti, ker sem bil prepričan, da je pravilno, čeprav sem si moral priznati, da je

dr. Kidrič svoje trditve dobro utemeljil in podprl. Toda prav njegova razlaga Gazel me ni zadovoljila, ampak me je utrjevala v mojem prepričanju. V tej krizi, ki je bila spričo že orisanih okoliščin, ki je v njih delo nastajalo, prav huda, sem delo zaključil, kakor sta mi velevali vest in spoznanje. Dr. Kidriču sem dal, kar je njegovega, svoje stališče sem pa branil, kakor sem vedel in znal. Ker problem ni bil matematičen, temveč umetniški in psihološki, seveda nisem mogel najti matematično jasne rešitve. Zapisal sem pa vse, kar sem spoznal in občutil, in mislim, da kritikovo prizadevanje, da bi s stavki, ki jih je iztrgal iz zveze, dokazal protislovnost mojih trditev in polemičnost mojega pisanja zoper dr. Kidriča, ni obrodilo sadu. Prim. samo, kako je kritik zaobrnil stavek: »Ne more se ubraniti (urednik) docela tudi misli na možnost tretje razlage, da je Prešernu v l. 1851.—53. važnejša stvar slovenska umetna ljubezenska pesem sploh, kakor pa misel opevati to ali ono dekle!« Gspan pa piše: »Potemtakem (!) S. kljub pravkar navedenemu stavku uči, da je Prešernova ljubezenska pesem iz časa 1851—53 vendarle larpurlartistična (!!!).« Kaj je larpurlartistem in kaj je Prešernovo stremljenje, uveljaviti v slovenskem zelotskem ozračju iskreno in svobodno ljubezensko pesem! Ali sem mar zapisal v napadenem stavku, da je Prešeren zložil Prvo ljubezen v igrivem verzifikatorskem razpoloženju, ko ni čutil v sebi ničesar razen želje, zlagati bolj ali manj umetne slovenske stihe? Reči sem hotel samo, da je ta pesem zložena iz širokega kompleksnega čustva, ki ne objemlje v sebi samo ljubljeneza bitja, temveč meri tudi na pesnikov odnos do materinskega jezika in njegove »izobrazbe«. Prva ljubezen ni ljubavna poslanica izvoljenki, ni pesem o ljubezenskem razkritju ali erotični prošnji, ki bi jo naslavljali pesnik neposredno njej. V prvih kriticah je nedvomno umetniška podoba usodnega dogodka, a pesnik ne poje o njem dekletu, temveč mlademu moškemu svetu, ki ga v končni katici svari pred zvedavim ogledovanjem cvetočih deklet. Lastna nesreča daje Prešernu priliko in možnost, da začne zlagati pogumneje nego doslej slovenske pesmi z ljubavno vsebino, ki bi mogle, kakor je namignil v Novi pisarji, najprej »požlahtniti« domači jezik v smislu Čopovega in lastnega slovstvenega in kulturnega programa. A tako je mogel peti Prešeren samo v začetku svoje usodne ljubezni. Gazele in Sonetni venec sta že pravi erotični poslanici, prva rahlo elegična, druga orfično-tragična. Ljubezenske pesmi po Sonetnem vencu so tudi skoraj vse poslanice Juliji in v poglavitnem (celo takrat, kadar niso neposredno naslovljene njej) krvaveči lik Prešernovega do samomorilnih naklepov kipečega trpljenja spričo nerazumevanja in prezira, ki ju kaže ona njemu in — pesmim.

Jaz tudi nisem spremenil nobenega je v *bo*, kakor namiguje kritik; kar sem dognal o teh stvareh, sem zapisal na str. 203.—207. tako, da mi ni treba po njegovi kritiki niti besedice popravljati.

Nepremišljena je tudi kritikova trditev, da sem hotel v knjigi polemizirati z dr. Žigonom in dr. Kidričem. Kdor prebere str. 225. in pregleda knjigo, uvidi, da me Gspan ni razumel. Zmoti, kakor da bi po dr. Žigonu in dr. Kidriču nikdo ne smel zapisati svojih misli o nekaterih prešernovskih problemih, pa bi se gotovo uprl tako pokojni dr. Žigon, kakor se ji nedvomno upira dr. Kidrič.

Ne zdi se mi potrebno odraslim Slovincem tolmačiti besed: lutka, rodú Abrahamóv'ga hči (v pesmi z naslovom Judovsko dekle), brevir, vgovarjal = ugovarjal, bič staršim prijetna, čutar'ca, miserere, libera, kancelir, mušketir, tercijska, talar in gine. Slavščino in filomelo sem pa dovolj razložil. Razlage so pa res potrebne, kakor piše kritik, besede: graja = ograja, zapoldan = opoldne, odreče = odgovori, zajtro = zgodaj zjutraj, besedišče = jezik (sicer slovar), gorjačar = rokovnjač, sanje kratkočasne = sanje kratkotrajne, zamuda = zamuja, hodnik = grobo platno, tudi platno sploh. Besede: elegija, magistrale, klasik, homeopat, Lenora Estijanka, Togenburg, Kompostelje itd. so razložene v opombah ali v komentarju neposredno pod pesnitvami, v katerih jih beremo.

Nisem trdil, da sta nujni varianti na str. 63. in 91., trdim pa, da sta obe značilni in da ima komentator pravico, da si voli pripomočke, o katerih misli, da bo z njimi neko pesnitev bolje razložil ali bralčevu zanimanje pritegnil.

Poezije niso roman. Zato pač ne bo nikogar hudo motilo, ako sem neko zadevo razložil na str. 180., a ne na str. 176.

Ne razumem, čemu ni kritik zadovoljen z razlago na str. 66. Prav v tem je Prešernova veličina, da ni kot pesnik nikdar obtičal v osebni bolečini zaradi nesreče pri celovškem izpitu, zaradi zavrženih prošenj za samostojno advokaturu in zaradi nesreče v ljubezni, temveč da se je v pesmi vedno dvigal na občečloveško višino.

Nemškuta je samo Nemka, beseda ne pomeni ne tu ne v starejšem jeziku sploh »ženske, ki rada nemškuj«, kakor misli kritik. Takšni ženski so šele po 1848. letu začeli rekati nemškutarica, tako da sta pojem in beseda mnogo mlajša kakor Prešernov Učenec. Prim., kako uporablja to besedo Prešernova sestra Lenka v spominih na brata. (Zupan T.: Kako Lenka Prešernova svojega brata pesnika popisuje. 1935.)

Kritikova opomba k str. 158. me je spomnila Vodnikovega epigrama na neke pesmi iz Kranja. Beseda, za katero kritiku gre, je še več kot trivialna, a je tudi tuja in o tujih besedah se je v komentirani tercini širokoustno razklepetal Pisar.

Res pa je, da se za Danteja prične druga polovica življenja šele po 35., ne po 30. letu in da je zato moja razlaga na str. 172. delno nepravilna.

Glede vatla ali lakta je morebiti res, da ju kje tako ločijo, kakor uči kritik, toda Cigaletov nem.-slov. slovar, ki vsebuje besedni zaklad dobe, ki je bila mnogo bližja Prešernu (1860), kakor je naša, razlaga nemško besedo Elle kot vatel ali lakat ter pristavlja, da je »po sedanji rabi tri lakti = štiri in pol vatla«. Kot vir navaja Cigale nekega Potočnika, ki utegne biti nekdanji čbeličar Blaž Potočnik. Tako bi po rabi v Prešernovi dobi mogel biti lakat vendar vsaj približno enak vatlu, vsekakor pa daljši od njega.

Kako je beseda: pesem na 201, 8 smiselno razložljiva v edninski obliki, naj pojasni kritik.

Leto se preokrene že »o kresu«, torej konec junija, jeseniti pa se začne po ljudskem mišljenju šele konec julija ali v začetku avgusta. V mojem rojstnem kraju je prvi »jesenščak« sv. Lovrenc (10. avgusta).

Besedo zadati razlaga Pleteršnik tudi v pomenu povzročiti (verursachen). In v tem pomenu sem jo uporabil tudi jaz, da bi kolikor toliko adekvatno razložil Prešernov jedrnat verz: Da Helenina lepota, tol'kanj mož pred Trojo smrt...

Med stavkoma: da boš videl nje podoba blago in: da bo vidna nje podoba blaga v nekem komentarju more najti razložek samo huda gorečnost.

Tudi kritikovo naporno prizadevanje, da bi odkril nesoglasje v moji razlagi verza: sloveča Hero je bila v Abidi, bi si naj poiskalo lažji cilj. Kdor prebere mojo razlago in njegov ugovor, se bo začudil. Prešeren se kot pesnik seveda ni zmotil. Za lepoto in pravilnost njegove primere je brez pomena, ali je bivala Hero v Abidi ali v Sestu. Moja opomba noče popravljati pesnika, temveč pojasniti samo njegovo primero.

Pintar ni dokazal, kakor trdi kritik, da beseda Možôvu označuje »nižjega strelskega mojstra in ljubljanskega meščana Karola Moosa«, temveč je zapisal skromneje, da bi se »soditi dalo«, da je Prešernov Mož omenjeni Moos. Za Pintarjevo domnevo sem vedel, vendar je nisem uporabil, ker sem prepričan, da Prešernova beseda Možôvu meri samo na obnovitelja in protektorja ljubljanskega strelskega društva župana Janeza Hradeckega. V tem me potrjuje tudi to, da je pesnik zložil na pobudo članov strelskega društva 1834. l. slavnostno pesnitev njemu, a ne nižjemu strelskemu mojstru Moosu, za svečanost odkritja njegove, a ne Moosove slike, v streliški dvorani. S pesmijo je proslavil Prešeren Hradeckega na pobudo ljubljanskih strelcev tudi 1843 in 1845, ko je odbor strelskega društva slavil 20 letnico županovanja Hradeckega prav tako v streliški dvorani z odkritjem spominske plošče njemu, a ne Moosu. Pisava z veliko začetnico besede Možôvu, t. j. možu (prim. Prešernovo pismo Čelakovskemu z dne 14. marca 1833. l., v katerem uporablja ta dativ za Kopitarja), je znak Prešernovega spoštovanja do nadpovprečnega moža.

O nadaljnjih kritikovih ugovorih k razlagi posameznih pesmi se mi ne da pisati. V njih je toliko nerazumevanja, da se čudim, kako se je mogel kritik spričo jasnega besedila tako motiti. Od vsega, kar tam navaja, mu morem pritegniti le v tem, da P. ni dobil zunanje pobude za Zdravljico samo iz pesmi Koseskega, temveč tudi od drugod. O drugem pa vzdržujem svoje mišljenje in sem pripravljen njegovo pravilnost tudi dokazati, a svojim kritika, naj ga najprej stvarno ovrže, ne pa da ga pavšalno odklanja ali pa se zaletuje vanj izza hrbta drugih avtoritet. Naj omenim samo nekaj primerov njegovega pisanja. Epigram Čebelarju razlagam na str. 188.—189. tako: »Prešeren hoče po Kidričevi razlagi reči Kastelcu: T' loviš ljube ko muhe, namesto da bi skrbel za redno izhajanje Čbelice. Mogoče. Toda možna je tudi preprostejša razlaga. Kastelic muhe lovi, pomeni: Kastelic sitnari in se kuja, namesto da bi skrbel za Čbelico; morebiti: Kastelic čebelari«. Kritik pa je vzjel eno mojih razlag (Kastelic čebelari) in Kidričevo ter je stvoril svojo. Namesto da bi bil zadovoljen, se obrega nad mojo drugo razlago, stvorjeno na osnovi narodne rečenice: imeti muhe = pasti muhe = muhe loviti (Pleteršnik str. 617), biti torej samosvoj, kujav, siten, skratka muhast, češ da se mu »zdi prisiljeno«. Danes mislim, da je edini pomen tega verza: Kastelic čebelari in kupčuje z medom in čebelami. Prim. stavek iz Prešernovega pisma Čelakovskemu z dne 22. avgusta 1836: »Kastelic hat die Erfahrung gemacht, dass ihm die lebendigen Bienen mehr eintragen, als die literarische Čbelica; es ist ihm daher nicht zu verargen, dass er sich lieber mit dem Bienen- und Honighandel abgibt, als mit der Redakzion der Čbelica.« Prim. tudi razlaga Antona Ovna v LZ 1932, 719—721.

Vzdržujem tudi misel, da je Orglar obračun s krivičnimi kritiki duhovskega stanu. V tem me potrjuje njegova vsebina, njegov duh in prepričanje, da 1845. l. Prešeren pač ni hotel polemizirati niti s pokojnim Kopitarjem niti z Bleiweisom, v čigar Novicah je pesnitev takrat priobčil.

V razlagi pesmi Nuna in kanarček se nisem »izgubljal po nepotrebnem v polemiki s Kidričevo študijoj«, temveč sem skušal označiti idejo, vsebino in življenjsko ozadje pesmi. Na Kidričevo študijo pa sem moral reagirati, ker mi jo je avtor med delom poslal kot pomagalo, a nisem mogel z njo v vseh stvareh soglašati.

Levstikovo Ježo na Parnas sem omenil v zvezi s Prešernovim epigramom o višnjanskem polžu samo zato, ker smo iskali pobude za to satiro vsepovsod, celo v neki Cervantesovi pesnitvi, samo ne v njenem najbližjem in najverjetnejšem vsebinskem zametku. Itd., itd.

Odločno pa zavračam očitek, da sem »nedosledno in večkrat pomanjkljivo« citiral vire. Trdim, da sem dal vsakemu svoje že v besedilu samem, a da sem na koncu še enkrat poudaril to, kar sem prejel od drugih, pišoč: »Razlaga in opombe v naši knjigi so posnetek iz naših prešernosloveskih razprav od Levstikovih dni do danes. Spisi pokojnega dr. A. Žigona, zlasti pa raziskovanja in ugotovitve predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti, univerzitetnega profesorja dr. Franceta Kidriča, so me vodili po čarobnem svetu Prešernovih Poezij. Z njihovo lučjo sem skušal razsvetliti našemu delovnemu človeku nekatera temna mesta v Prešernovih pesmih.«

Podoba je, da se kritiku kljub njegovi obširnosti, saj je napisal skoraj toliko kritiko, kolikršen je moj komentar, ni posrečilo v nobeni bistveni stvari omajati moje razlage, razen v nekaterih pravopisnih in drugih bolj zunanjih rečeh. A tudi te napake me boljijo. Kritiku pa sem za plodna opozorila hvaležen in bom v morebitni drugi izdaji popravil, kar je res napačno.

Vinotoka 1948.

A. Slodnjak